

Diyarbakır Bölgesinde Mermer Ocağı İşletmeciliğinde İş Güvenliği ve İş Kazalarının Doğurduğu Sonuçlar

The Results of Occupational Safety and Work Accidents in Marble Quarries in Diyarbakır Area.

A. GLTMÜŞ

Maden Mühendisi, Alacakaya Mermer ve Madencilik A Ş, Elazığ

ÖZET:Bu çalışmada, Diyarbakır bölgesinde faaliyet gösteren mermer ocaklarında meydana gelen iş kazaları hakkında bilgi verilmiştir. Mermer ocağı işletmeciliği ile ilgili yasal mevzuatı hakkında bilgi verildikten sonra, alınması gereken tedbirler ve diğer sonuçlar değerlendirilmiştir.

ABSTRACT: In this paper information about accidents occurring in marble quarries have been investigate. The precaution and other results have been discussed after giving information about the workplace security legislation on marble quarry management.

1.GİRİŞ

Mermercilik ile ilgili çalışmalar çok eskilere dayanmaktadır. Kullanım alanlarının farklılığı ve talebin artması mermer işletmeciliğini ön plana çıkarmıştır. Bu sebeple üretim yöntemleri ve kullanılan makineler sürekli olarak geliştirilmiş ve de geliştirilmektedir. Basamaklar halinde üretimi yapılmaktadır. Basamaklar coğrafik koşullar ve kayaç özellikleri ile sınırlı tutulmaktadır. Üretimi ise basamak yüksekliklerinin 4-8 m olduğu çalışma koşulları ile sınırlandırılan, kılavuz deliklerinin çakıştırılıp, kesim için kullanılan tel kesme makineleri ile kesilerek, bloklar halinde kesilmesi ile kullanıma ve ihtiyaca hazır hale getirilerek çalışmayı esas alan bir yöntemde dayalıdır.

Doğal halde yeryüzünde bulunan ve mermer olarak kullanılabilir olan her kayaç, bu yöntemlerle işletmeye alınırlar. Kullanım ihtiyacının artması mermer işletmeciliğini cazip hale getirmiştir. Kullanım alternatiflerinin çeşitliliği mermer işletmeciliğini yükselişe geçirmiştir, Sektörün bu denli yükselişi beraberinde de dikkat edilecek edilmesi zorunlu olan iş güvenliği ve işçi sağlığı uygulama zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Dünyada her 3-4 dakikada bir insanın iş kazası veya meslek hastalığından dolayı öldüğü; her 10 sn'de 30 işçinin yaralandığı bir ortamda iş güvenliği ve işçi sağlığının ne kadar önemli olduğunu görmezden gelemeyiz. Bu konuda çalışma hayatının

yeniden düzenlenmesi Sanayi Devriminin anayurdu olan İngiltere'de ortaya çıkmıştır. O dönemde üretim için makineler ve teknik yetersizliklerden dolayı iş kazaları ve hastalıkları bir çok insanın hayatına sebep olmuştur. Ne yazık ki 20. yy ortalarına kadar iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili sağlıklı düzenleme yapılmamıştır. Ülkemizde iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili olarak ilk yasal düzenleme 1930 yılında " Umumi Hıf-zıshha Kanunu" dur. Bu kanun biçimsel bazı nedenlerle, Anayasa Mahkemesi tarafından 12.05.1970 tarihli kararlarla tamamen iptal edilmiş, yerini 25.08.1971 tarihinde çıkarılan 1475 sayılı İş Yasası'na bırakmıştır. 2003 yılında ise en son yürürlükte olan 1475 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmış, 4857 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir(Madencilik Bülteni, Sayı 68, Şubat 2004).

2. MERMER OCAKLARINDA UYULMASI GEREKLİ KURALLAR

Mermer ocağı işletmeciliğinde de diğer işletmelerde uygulanması zorunlu olan birtakım kurallar vardır. Belirlenmiş olan bu kurallar hem iş verimini arttırmak hem de güvenli çalışma koşullarının sağlamak amacı içermektedir. Bu sebeple hem mevzuat zorunluluğuna hem de ocak

işletmeciliğinde bire bir uyulması gerekli kurallar aşağıdaki gibi açıklanabilir.

2 1 Mevzuat Zorunlulukları

- işveren çalışma şartları ile ilgili olarak sağlık ve güvenlik hususlarını yerine getirmeli.

(işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tuzuğu Madde-6)

Koruyucu ve önleyici hizmetler yerme getirilmelidir

(işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tuzuğu Madde-7)

- ilk Yardım ve Yangın ile ilgili önlemler alınmalıdır,

(işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tuzuğu Madde-8)

- iş Güvenliği ve İşçi Sağlığı ile ilgili olarak çalışanlar bilgilendirilmeli

(işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tu/uğu Madde-10)

- İşyerinde işçilerin görüşleri de alınarak katılımın sağlanması gereklidir

(işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tuzuğu Madde-11)

- işçiler belirtilen sağlık ve güvenlikle ilgili kurallara uymakla yükümlüdürler

(işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tuzuğu Madde-13)

2 2 Çalışma Yerinde Uyulacak Kurallar

Mevzuat dikkate alındıktan sonra çalışma yerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı ocak içerisinde makinelerin çalışması ile ilgili olarak ayrı kuralları belirtilmiştir Bu kurallar kısaca aşağıdaki gibidir

-Tel kopması ve kopan elmas parçaları iş kazalarına meydan vermemesi için belirlenen kurallara dikkat edilmeli Tel kesme makinelerinin orijinal muhafazaları asla çıkılmamalı

-Tel kesme makineleri çalışırken çalıştığı istikamet arkalarına aşıptan yapılmış koruyuculu siperlikler yerleştirilmelidir

-Tel kesme makinelerinin dönme istikametine göre ön ve arka istikametlerinde işçi veya üçüncü şahısların bulunmamasına özen gösterilmeli Tel kopmasına karşı alınması gerekli tedbülere sürekli uyulmalı.Elmas Tellerin eklen sık sık kontrol edilerek sağlamlaştırılmalı

-Kesme işlemi sırasında yeterli miktarda suyun akışı sağlanmalı.

-Elmas tellerin kesme sırasında sıkışma v s dönü hareketim engelleyen diğer unsurlara azami dikkat sarf edilmeli ve telin lahat hareket etmesi sağlanmalı. Kesimi yapılan taşların düşme ve kopma ihtimaline karşılık taşların gelebileceği ihtimali olan yerlerden işçi ve malzeme uzak tutulmalı

- iş makinelerinin çalışma alanına işçi bırakılmamalı, makineyi yalnız operatörü kullanmalıdır

- Alt kademelerde çalışma yapıldığı sırada üst kademede düşme ihtimali olan malzeme, taş parçalar

önceden alınmalı Yapılacak her türlü kesim çalışması usta nezaretinde yapılmalı.

- Kompresörden gelen basınçlı hava ve bu basınçlı havanın etkisiyle sıçrayabilecek taş ve toz parçaları için dikkat edilmeli.

- Çalışan her türlü makine ile ilgili arıza yetkiliye bildirilmeli

- Elektrik ve kaçakları sonucu oluşabilecek iş kazalarına meydan vermemek için makinelere projektörlere veya diğer elektrikle çalışan tüm bölgelere elektrik enerjisi taşıyan kabloların bağlantı yerleri sık sık kontrol edilmeli, bağlantıların sağlam ve temiz olmasına özen gösterilmeli.

- Elektrik kablolarının ezik ve açıkta olmaları durumunda yetkiliye bildirilmek sureti ile sorun önceden büyümeden giderilmeli.

- Çalışan hiçbir personel kendi sorumlu olduğu işin dışında işe müdahale etmemeli.

- Görevli olmayan personelin ocak içerisine girmesine izin verilmemeli

3. MERMER OCAKLARINDA MEYDANA GELEN İŞ KAZALARI VE SONUÇLARI

Çalışma yapan Mermer Ocakları incelendiğinde meydana gelen iş kazalarının büyük çoğunluğunun, çalışan makinede kopan tel ve tel üzerinde bulunan pul , yay, elmas olarak nitelendirilen parçaların sebep olduğu görülmektedir Alınacak önlemlerin buna göre belirlenmesi faydalı olacaktır. Meydana gelen iş kazalarını ve doğurduğu sonuçları farklı olarak ele alıp incelediğimizde olayın önemiydim daha açık kavramış olacağız .

Burada diğer nedenler ile belirtmek istenen, patlatmanın ve tel kopmalarının dışında kalan ve kendi görevden dışındaki başka bu iş ile meşgul olunmak istenmesi ile meydana gelen yaralanmalar ve olumsuz sonuçlanan iş kazalarıdır Tel kopması ile meydana gelen iş kazalarının oranının bu denli yüksek olması dikkatin ağırlıklı olarak bu yöne toplanması gerektiğini göstermektedir Daha dikkatli davranılarak aşıptan yapılacak olan koruyucu siperliklerin kullanım zorunluluğunun getirilmesi ile kaza oluşum riskinin daha da azaltılacağı kesindir Yapılacak yeni çalışmalarda bu hususların dikkate alınması hem çalışan personel hem de işveren açısından olumlu sonuç doğuracaktır Çermik- Çungüş bölgesinde faaliyet gösteren ocaklarda meydana gelen iş kazalarını çalışan ocaklara göre genel olarak aşağıda çizelgedeki gibi gösterilmiştir(Çizelge-1)

Çizelge-1 Çermik - Çunguş Bölgesindeki Mermer Ocaklarında Meydana Gelen İş Kazaları

Firma Adı	Mühendis	Kaza Sayısı	Yayılanmalı	Olumlu
Alacakaya Mermer (Petckkaya Ocağı)	Yok	1	5	Yok
Alacakaya Mermer (Kar akaya Ocağı)	Yok	Yok	Yok	Yok
Alacakaya Mermet (Kuyukoy Ocağı)	Var	8	8	Yok
Alacakaya Mermer (Çermik Ocağı)	Var	Yok	Yok	Yok
Akdağ Mermeri (Çermik Ocağı)	Yok	3	2	1
Bahar Madencilik (Kuyukoy Ocağı)	Var	1		1
Can Şimşekler f Çıtımık Ocağı)	Yok	1		1
Fıral Mermer (Kuyukoy Ocağı)	Yok	Yok	Yok	Yok
Nurta^ Mermer (Çermik Ocağı)	Var	Yok	Yok	Yok
İjnaifir Mermci (Çermik Ocağı)	Var	3	2	1

Çizelge 2 Diyarbakır Bölgesi Ocaklarında Yıllara Gore Kaza Dağılımları
Y Yayılanmalı O Olumlu M Mühendis + Var, - yok

FİRMA (Ocak)	1996			1998			1999			2000			2001			2002			2003			2004			
	Y	O	M	Y	O	M	Y	O	M	Y	O	M	Y	O	M	Y	O	M	Y	O	M	Y	O	M	
Alacakaya (Petckkaya)	2			1		+			+			+			2		-	Taal Değil							
Alacakaya (Kuyukoy)	Faal Değil						1		-	2		-	1		1		-	+		+	2		+		
Akdağ (Çermik)	Faal Değil						1		1		-														
Bahar Md (Kuyukoy)	Taal Değil																								
Can Şimş (Çermik)	Faal Değil																								
Unallar (Çermik)	1	1					4			+	1		+			+			+			+			f

Çermik - Çunguş bölgesindeki bu ocaklarda meydana gelen iş kazalarını daha da detaylandırdığımızda bu iş kazaları hakkında neden sonuç ilişkisini irdeleme kolaylığı sağlayabiliriz(Çizelge 2)

Çizelge 3 İş Kazalarının Oran ile Gösterimi

Kaza Turu	Kaza Sayısı	Ka/a Oran %
T.K.Y.S	11	52,38
T.K.O.S	0	0
P.Y.S	3	14,30
P.O.S	2	9,52
D.N.Y.S	4	19,04
D.N.O.S	1	4,7

T.K.Y.S= Tel kopması ile yaralanmaya sebep
T.K.O.S= Tel kopması ile olume sebep
P.Y.S= Patlatma ile > aı alanma) a sc bep
P.O.S = Patlatma ile olume sebep
D.N.Y.S-Diğei nedenlerle yaralanma) a sebep
D.N.O,S= Diğer nedenlerle olume sebep

Yukarıdaki çizelgeler incelendiğinde iş kazalarında 1999 yılından sonra artış olduğu

gorulmaktadır(Çizelge-2) 1 el kesme makinelerinin bu bölgede 1994 yılından sonra kullanılmaya başlanmış olması önceki dönemlerde benzer iş kazalarının neden oluşmadığını açıklamaktadır (SÖNMEZ, Mustafa, 2005) Çalışan bu ocaklarda ilk dönemlerde maden mühendisi alımına ihtiyaç duyulmamış, ancak daha sonraları bilinçlenme ile beraber alman maden mühendiscü ile, hem iş verimi artmış hem de meydana gelen iş kazalarında gorulur bir düşüş gerçekleşmişti r(Çi/elge-4)

Çizelge 4 Ocaklarda Mühendis Varlığına Gore İş Kazalarının Kıyaslanması

Maden Muh.	Kaza Sonucu	Kazalar İçindeki Oranı (%)	Kaza Sonucu (O)	Kazalar içindeki Oranı (%)
Var	5	23,80	1	4,7
Yok	12	57,14	3	14,28

Y=Yayılanmalı
O=Olumlu

Görüldüğü gibi maden mühendislerinin ocaklarda çalışmaya başlaması ile hem yaralanma ile sonuçlanan kazalarda hem de önemli ölçüde olumlu sonuçlanan kazalarda düşüş gerçekleşmiştir işyerine ve üretime sağladığı kazanlar düşünülürse her mermer ocağında bu maden mühendisi çalıştırılması gerekliliği küçümsenmeyecek ölçüde lakamlar ile anlatılmıştır.

4. SONUÇ

Bizlerin de çalıştığı mermercilik sektörü incelendiğinde, iş güvenliği ve işçi sağlığı konusunda istemeden veya bilinçsiz çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir Yapılmış olan yasal düzenlemelerin ciddiyetle ele alınması ve sadece teorik bilgi olarak varlığı düşünülmemelidir Tabii ki bu ciddiye alınmayışta başta akademisyenlerim soma biz maden mühendislerin somada işverenlerin kabahatli olduğu söylenebilir Halbuki verilen görevi görev sorumluluğu ile alıp iş güvenliği ciddiyetinin kavranıp, kuralların itina ile uygulanmasıyla olası sorunlar büyük ölçüde çözümlenecektir Burada eğitim kurumu üniversitelerimize de büyük görev ve sorumluluk düşmektedir Eğitim son aşaması olan üniversiteler, ders programları içerisine iş güvenliği derslerini almalı, var ise de geliştirmeli, mesleki dersleri konumuna yakın değerde ders verilmelidir Bu konudaki duyarlılığın yine bizlere de düştüğü unutulmamalıdır

Bu bilmç ile bölgemiz mermerciliğini niceleyerek; iş güvenliğine uygun davranılınması sebebi ile birçok yaralanmalı ve olumlu iş kazaları meydana geldiği gözlemlenmiştir Bu kazalar iş kaybına neden olmuş, olumlu sonuçlanma nedeni ile de gende birçok acılı aile bırakmıştır işveren açısından bakıldığında meydana gelebilecek ölümlü bir iş kazasından sonra olay yerine bülükışınm gelmesi, savcılığın gelmesi, jandarma kolluk kuvvetlerinin gelmesi, akabinde çalışma yeri için gelecek olan para ve kapatma cezaları düşünülürse ne denli büyük kayıplarla karşı karşıya kalınacağı unutulmamalıdır. Bu durum aynı /amanda çalışan personeli de olumsuz etkileyeceğinden çalışma bölgesindeki iş verimini de düşürecektir Olum ile sonuçlanacak olan bir iş kazası sonrasında ölen işçinin ailesi, var ise eş ve çocuklarından meydana gelecek olan psikolojik sorunlar tamir edilemez hasarlara sebep olacaktır. Bu tür tatsız sonuçlarla karşılaşmanın en iyi yolu ise daha dikkat davranmak, ve kurallara uymaktır. Mermercilik sektöründe çalışan ocaklarda meydana gelen iş kazaları ve sonucundaki yaralanmaları ve ölümler incelenip, sebep sonuç ilişkisi içerisindeki

önlemler anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma sonucundaki önerilen işe şu başlıklar altında toplayabiliriz.

• İşletme ve işçilerde iş Güvenliği ve işçi Sağlığı bilinci oluşturulmalı, çalıştırılan personelle konu ile ilgili bilgilendirilmeli.

P- Çalışma yerinde ehliyetli bir kişi görevlendirilmeli.

• Çalıştırılacak makineler çalıştırılmaya başlanmadan önce gerekli emniyet tedbirleri alınmalı.

• Her personel kendi sorumluluğunda olan işi yapmalı.

• Çalışma alanında kesinlikle çalışır durumda bir motorlu araç bulundurulmalı

• Teknik personel çalıştırılmasına öncelik verilmeli.

• Konu ile ilgili olarak Maden Mühendisleri Odasının veya Mermerciler Demeği'nin yardım ve önerilerinden faydalanılmalıdır

KAYNAKLAR

1- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, işçi Sağlığı ve iş güvenliği I uzağı, 4857, 2003

2- Madencilik Bülteni, TMMOB, Maden Mühendisleri Odası, Sayı=68, S 24, Mai t, 2004

3- SÖKMEZ, Muştala, 2005, Sozlu Göruşme, Alacakaya Mermer, Ocak Taşeronu

4- YEŞİL, Sadırtın, 2005, Sozlu Göruşme, Alacakaya Mermer, Ocak Taşeronu'